



Theologiae Moralis Super Decalogum Seu Decem Dei Praecepta Pars ...

Tractatus IV. Præliminaris. Ad Præcepta Secundæ Tabulæ De Justitia, &
Restitutione in communi

Sporer, Patricius

Salisburgi, 1713

Sectio II. Cui restituendum?

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-59506](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-59506)

causae secundariae censetur etiam remissum causae principali: quippe quae per se primo obligatur ad restitutionem independentem a causis secundariis, & accessoriis: adeoque tunc adhuc obligabitur principalis ad restituendum totum, scilicet majorem partem ipsi laeso, vel damnificato, & suam partem ipsi, cui debitum remissum est: quia remissio a domino facta est in favorem remissi: reliquae autem causae secundariae, quibus nihil remissum est, casu quo in defectum principalis restituere tenentur, non obligabuntur ad totum, quia debet tolli illa pars, cujus remissionem una cum causa obtinuit: uti ex *Dicastillo* recte observat *Tamb. l. c.* Eodemque modo dicendum, si plures aequè primò, & principaliter damnificent, & ad restitutionem obligentur: tunc enim uni condonato debito, non ideò simul condonatur aliis; adeoque reliqui manent obligati, sed similiter non ad totum, sed detracta illa parte, cujus remissio facta est.

SECTIO II.

Cui restituendum?

SUMMARIUM.

- 1. Debita certa, & incerta.
- 2. Certa debita ordinariè restituenda sunt Domino, nisi rationabilis causa excuset (Quales
- 3. Usque ad n. 80. enumerantur quatuor.)
- 4. Aui justo possessori, cui res debita, vel ablata est; nisi rursus rationabilis causa excuset, uti à
- 5. Usque ad n. 85. in quatuor casibus videbis.
- 6. Usque ad n. 89. Imò si res restituenda nocitura sit Domino, eam ei non restituere obligatur, saltem ex Charitate.

89. Ac etiam ex iusticia; si eam mox certò abusus sit Dominus contra iusticiam in damnum alterius.
90. Usque ad n. 93. Solvuntur tres objectiones.
93. Si verò re restituenda Dominus abusus sit contra alias tantum virtutes, tenetur eum debitor non reddere ex Charitate solum.
96. Nisi rursus rationabilis causa excuset (ubi que, & quanta esse debeat?)
97. Defuncto Domino, res restituenda est hæredibus.
98. Usque ad n. 101. Quid, si nulli adsint hæredes?
101. Debita incerta ex delicto formali contracta, & g. per personam, usuras, injustos contractus, defraudationes, furta, rapinas &c. si dominus ignoretur vel ita absens sit, ut ei restitui non possit, restitui debet pauperibus, vel applicari ad pias causas.
103. Prius autem facienda est sufficiens inquisitio veri domini.
104. Quæ præmissa, & re jam sic erogata, et si postea Dominus compareat, ad nihil amplius tenetur restituendum.
105. & 106. Quinam intelligantur nomine pauperum?
107. Possessor bonæ fidei, ubi agnoscit rem esse alienam, sed dominò ignotò, vel ita se habente, ut ei restitui non possit, probabiliter etiam restituere debet pauperibus, vel applicare ad pios usus.
108. Tamen æquè probabiliter eam sibi retinere potest.
109. Et domino comparente, solum restituere tenetur, quantum factus est ditior.
110. Usque ad n. 113. Idem omninò dicendum est de rebus inventis domino non comparente post factam diligentem inquisitionem.
113. Quæ eò major & diuturnior esse debet, quò majoris momenti est res perditæ.
114. Quousque quis talis rei inventæ dominum incertum exspectare debeat?
116. Quando damnum illatum est immediatè ipsi Communitati, restitutio faciendæ est ipsi communitati immediatè, non particularibus civibus, vel personis.
117. Secus, si illatum civi, vel personæ particulari.

73

Restitutionem deinceps satè accipimus pro red-
 ditione cujuscunque debiti, *sive ex contractu*,
 ut emptione, mutuo, commodato, deposito &c.
sive ex delicto, aut formali ratione injustæ damni-
 ficationis; aut materiali tantum, seu ratione rei acce-
 ptæ faciendæ à possessore bonæ fidei, postquam co-
 gnitum, rem esse alienam, qui tunc incipit esse malæ
 fidei. Debita porrò tam ex contractu, quam ex de-
 licto, alia sunt certa, quorum scilicet dominus sci-
 tur, ut ei restitui possint: alia sunt incerta simplici-
 ter, quorum nimirum dominus omninò ignoratur,
 vel etsi fortè sciatur, illi tamen restitui nunquam
 posse putantur: Alia sunt incerta secundum quid,
 quorum dominus in confuso cognoscitur, ut si
 sciatur esse unius è duobus, vel aliquorum ex com-
 munitate aliqua, nesciatur autem cujus, aut quorum
 determinatè sit. Priori modo dicitur dominus ig-
 notus: secundo modo dicitur dominus incertus.
 His notatis sit

ASSERTIO II.

74

Debita certa ex quocunque delicto, vel con-
 tractu ordinariè restituenda sunt immediatè
 Domino, vel justo possessori, cui res ablata vel debi-
 ta est; (nisi rationabilis causa aliud postulet, vel
 permittat) quin etiam debent non restitui Domino,
 vel possessori, si res restituenda nocitura sit; & qui-
 dem ex justitia cum onere restitutionis, si re illa Do-
 minus abusus sit in damnum injustum aliorum,
 vel Communitatis: Ex Charitate autem solùm, si
 contra alias virtutes abusus sit, nisi rursus ratio-
 nabilis

nabilis causa excuset. De functo Domino restituendum heredibus: quibus deficientibus debita illa tanquam bona vacantia & verè derelicta jure nature primò occupanti, adeòq; ipsi debitori cedunt, (nisi jus positivum, vel legitima consuetudo aliud decernat) Debita autem simpliciter incerta ex delicto formali in pauperes, vel pios usus eroganda sunt. Idemq; valde probabile, & tutissimum de incertis debitis ex contractu, vel re accepta tantùm; non minùs tamen probabile, ea posse retineri à debitore, ac possessore bona fidei; quemadmodum & inventa post sufficientem inquisitionem Domino non competente: Secus dicendum de debitis incertis secundùm quid: hac enim inter Dominos incertos dividenda erunt. Authores dabimus explicando singula.

§. I.

Debita certa ordinariè restituenda sunt immediate domino.

75 **O**Mnes. Ratio patet ex natura restitutionis. Restitutio enim est actus justitiæ commutativa, per quam constituitur æqualitas inter personas habentes inæqualitatem: atqui ipse dominus, cui res ablata, vel debita est, habet inæqualitatem, quia minus habet, quàm ei debeat: ergo ei immediate restitutio facienda est. Sed dixi: *Ordinariè*: Nimirum, *nisi rationabilis causa excuset*: Quatruplex enim assignatur potissimùm causa excusans debitorem ex contractu vel delicto, quo minus domino, vel possessori immediate restituere teneatur.

Prima

Prima, & potissima causa est: Si aut ipse dominus vel creditor nolit sibi restitui, utpote quia debitum expressè vel tacitè remisit, vel ad alium remisit; aut si impossibile sit debitum reddi ipsi domino, vel creditori, utpote, quia vel defunctus est, vel ita absens, ut ei non possit reddi sine majori sumptu, vel incommodo, quàm ipsa res valeat. Quoad defunctum mox infra §. 4. Quoad reliqua dicemus generaliter suo loco de causis excusantibus à restitutione.

76

Secunda causa: Si restitutio cessura sit in illius, vel alterius personæ, vel Communitatis detrimentum: tunc enim eò usque potest, & debet differri restitutio, aut res restituenda tuto loco reponi. Communissima cum *D. Thoma, Scoto cirt.* Ratio est: quia restitutio ordinatur per se ad bonum proximi, & Communitatis; ergò si ex restitutione sequeretur esset damnum, vel ipsius creditoris, vel alterius, aut Communitatis, cessat pro tunc obligare præceptum restitutionis, cessante scilicet fine, (quin potius incipit obligatio pro tunc non restituendi, de qua mox §. 3.) Deinde non agitur de omnino omittenda restitutione, sed tantùm de differenda: at quæ major ratio differendi esse potest, quàm velle expectare bonum, & utilitatem ipsius domini tum corporalem, tum spirituales, ne scilicet re sibi restituta, in corpore, vel anima noceat? ergo &c.

77

Tertia causa ipso jure liberandi se à restitutione; 78
est compensatio debiti alia ratione difficulter recuperandi. Quia ut dicitur *L. 3. ff. de compensat.*

T 2

Inter

Interest nostra potius non solvere, quam solutum repetere. Imò compensatio solutionis instar esse censetur in Jure L. si debitor ff. Qui potiores in pignore. *Nihil interest, solveritne aliquis, an compensaverit.* Huc referri debet, quod in probabili Sententia diximus supra *sect. 6. §. 8.* posse nimirum aliquem rem furtivam emptam non domino, sed furi restituere ad recuperandum suum pretium, seque indemnem servandum.

79 *Quarta causa est:* Si quis solvat creditori sui creditoris ex rationabili causa, tunc enim in foro conscientiae saltem liberatur ab obligatione restitutionis ipsi domino facienda. Communis DD. *Molin. disp. 741. Laym. eit. c. 9.* Ratio est: quia tali modo adhuc servatur æqualitas, ut nimirum quilibet habeat, quantum debet habere. Nec meus creditor debet, vel potest esse rationabiliter invidus, quòd ex rationabili causa ipsum præveniando, solvam ejus creditori, nimirum ad ejus damnum avertendum, quippè aliàs suum debitum difficulter recuperaturo: quia ipsemet in simili casu ejusmodi solutionem à sui creditoris creditore jure exigere posset. Deinde si creditor mei creditoris debitum suum liquidum, neque via judicii, neque alia ratione à debitore consequi possit, potest uti occulta compensatione tantundem de ejus bonis accipiendo, quantum ejus debitum valet: ergò etiam ego ei ad id consequendum cooperari possum, eique solvere id, quod ego ejus debitori debeo: modò interim caveatur, ne eidem debitor, ejusve hæredes, hujus solutionis ignari, postea iterum solvant. Aut

contra alia ratione: Si ego Titio debeo centum ex mutuo: Titius similiter debeat centum Cajo: possum ego Cajo numerare centum, ut cedat, vel vendat mihi ius crediti adversus Titium debitorem suum, & creditorem meum, & sic uti compensatione debiti alias difficulter recuperandi; uti cum aliis notat Less. c. 16. dub. 5. Intellige autem semper: *in foro conscientia: & subsistente justa causa.* Nam in foro externo hoc tantum locum habet, quando debitum ex eadem causa procedit, seu quando debita sunt ejusdem rationis. Ut si conducam domum à Titio, quam is ipse conduxerat à Cajo; tunc pensio mihi constituta in defectum Titii est obligata Cajo primo locatori: quare si solvam Cajo, sum liberatus a Titio, juxta *L. Utrum presente. ff. de constituta pecunia.* Denique si nulla rationabilis causa subesset, neque in foro conscientia locum haberet: quia tunc meus creditor esset rationabiliter invitus, quod sine causa lædatur jus suum per se ipsum solvendi, & modo sibi placito, suo creditori.

§. II.

Aut justo possessori, cui res debita, vel ablata est.

Non enim soli ipsi domino proprietario, & directori rei ablatae res restituenda est, sed etiam ipsi justo possessori, ut sunt usurarius, commodatarius, conductor, Emphitenta &c. Item administrator, Procurator, Dispensator, Tutor, Curator, Depositarius, pignus habens, Custos rei sibi credita,

294 *Tract. IV. Prelim. ad Præcepta 2. Tab. Cap. III.*
tæ, v. g. sartores, Aurifices &c. respectu materiæ la-
borandæ; lotores & lotrices respectu pañorum, vel
vestimentorum lavandorum; qui ergo ab hujusmo-
di possessoribus aufert rem, iisdem immediatè, &
non domino proprietario restituere debet: quia
licet rei dominium non habeant, tamen ex pacto &
justo titulo habent jus illam rem usurpandi, servan-
di, detinendi, custodiendi: ergo sicut iis auferens
injuriam infert injustè privando eos justa possessione
rei plerumque non sine periculo, damno vel
lucro cessante, ita iis immediatè restituere debet,
& non ipsi domino. Sed intellige hîc rursus, quod
dixeram *ordinario: & nisi rationabilis causa excu-
set: ut in sequentibus casibus.*

81

I. Si nihil intersit eorum, à quibus res ablata est,
quod non sibi, sed statim rei domino restituatur, si
nullum scilicet inde damnum incurrat: Aut è con-
tra: si domini intersit, ut res ablata sibi immediatè,
& non priori possessori restituatur: ut si is valdè su-
spectus esset, aut probabiliter existimeret rem do-
mine malè absumpturus, aut non redditurus, nisi
cum domini injuria: tunc enim si sine illius majo-
ri damno, vel infamia fieri possit, major ratio ha-
benda erit domini, eique, quod suum est, restitu-
endum. Ita *Sotus Navar.* uterque, aliis cit. *Sanch.*
lib. 7. moralium, c. 19. n. 110. *Laym. c. 9. n. 3.*
Qui rectè inferunt. Quod bona Ecclesiæ non Præ-
lato dissipatori, sed Ecclesiæ, vel Capitulo restituenda
sint: eò quod jus administratoris se non exten-
dat ad dissipandum.

II. Quar

II. Quando ii, à quibus res ablata est, non sunt capaces domini, & administrationis v. g. accepta ab uxore, filio familias, pupillo, Religioso, furioso &c. non ipsis, sed marito, patri, Tutori, Prælato, Curatori &c. restituenda erunt. Nam alioquin in foro externo, qui solvit filios familias, pupillo, Religioso &c. sine consensu patris, Tutoris, Prælati, probare debet, rem solutam conversam esse in utilitatem patris, pupilli, Ecclesiæ, vel Monasterii; alioquin iteratò solvere cogitur, *juxta L. pupillus. ff. de actionibus*. In foro tamen conscientiæ sufficeret bona fide iis restituere credendo, eos suo officio satisfacturos, ut cum aliis notat Laym. *cit. n. 4.*

III. Ablata, vel quomodo libet accepta ab injusto possessore, fure v. g. non furi, sed domino immediate restituenda erunt, sicut & ipse fur immediate tenetur restituere domino, Excepto rursus probabilissimè casu, quo res accepta est bona fide pro pretio, alias non recuperando, tunc enim possessor bonæ fidei ad servandum se indemnem, pretiumque recuperandum posse furi restituere, jam alibi diximus. Illud autem, quo dicitur c. in litteris, de restitut. spoliatorum. *Etiam prado secundum rigorem juris restituendus est*: non in foro conscientiæ locum habet, sed soium in foro externo judiciali; cum quis ab alio vi dejectus est à possessione rei immobilis, vel beneficii prætextu justî tituli: nunc enim is ante omnia restituendus in possessionem, & postea de jure tituli agendum.

IV. Qui rem alienam acceptat à bonæ fidei possessore putante rem esse suam, & postea deprehendit

dit ad alterum pertinere: siquidem accepit inter-
veniente pacto depositi, commodati, locati, pigno-
ris &c.; tunc ipsi possessori bonæ fidei restituenda
erit: monito tamen ex Charitate etiam domino de
re sua, Si verò secluso ejusmodi pacto, alia ratione
gratuita accepit, tunc ipsi domino tanquam verum,
& potius jus habenti restituenda erit, quatenus abs-
que scandalo, aliòve incommodo fieri poterit, ut
directè resolvit *P. Navar. Rebell. aliisque cit. Mol-
lin. disp. 741. n. 4. & Laym, cit. n. 5.*

§. III.

*Quin etiam debent non restitui domino, vel
possessori, si res restituenda nocitura sit &c.*

85 I. **C**onsentiunt omnes debitorem, saltem ex Cha-
ritate regulariter obligari non reddere debi-
tum domino, quando is re restituta certò abusus
est ad peccatum, v. g. reddito gladio, se ipsum, vel
alium occisurus; redditâ pecuniâ mox se inebriatu-
rus, scortaturus &c. Certè eo casu, si potes, de-
beres auferre gladium ab eo, qui vult se ipsum, vel
alium innocentem occidere; quantò magis debes
gladium denegare, vel non reddere quomodocun-
que debitum. Ratio amplior patebit infra.

Sed dixi I. *Si certo abusus sit*: Non enim
sufficit dubium, vel suspicio, cum nemo in dubio
præsumendus sit acturus malè. Imò neque sufficit
probabilitas moralem certitudinem non pariens,
nam sit probabile, dominum hac re, v. g. gladio,
vel pecuniâ redditâ peccaturum; certè etiam erit
probabile oppositum: at in pari probabilitate me-
lior

hor debet esse conditio domini rem suam apud se possidentis; nisi tamen esset furiosus: huic enim etiam cum sola suspitione mali proximo inferendi gladium non redderem; sic enim ex una parte fa- veo fortè innocenti, & ex altera parte furioso, dum talis est, nullam injuriam facere censeor: ait pru- denter Tamb. lib. 8. tract. 4. c. 1. §. 3. n. 2.

Dixi 2. Regulariter teneri: Aliquando denega- 87 re, vel reddere non obligatur, quando scilicet adest iusta causa excusans: utpotè si non possim denegare sine magno meo incommodo, vel periculo, aut si ex mea denegatione secutura sint æquè gravia, vel majora mala? cum enim tunc spes non sit evitandi mala, cessabit obligatio non reddendi rem noci- turam.

Dixi 3. Teneri saltem ex Charitate: In quo om- 88 nes consentiunt. Sed quæstio est, an aliquando e- tiam quis teneatur ex justitia, quando nimirum do- minus re restituta abusus est contra justitiam. Negat universim, & solam obligationem ex Cha- ritate agnoscit Molina tom. 3. disp. 755. Sed con- tra dicimus.

II. Debitor tenetur ex justitia, & cum onere re- 89 stitutions non reddere suo domino rem suam, si eà mox certò abusus sit contra justitiam, inju- stum damnum alteri inferendo: v. g. gladio reddito occisurus innocentem, pecuniâ mutuâ redditâ inju- ste bellaturus &c. Ita communior DD. & latè pro- bat Lessius lib. 2. c. 16. dub. 4. & Salon. apud Tamb. cit. n. 5. & 6. Ratio patet ex dictis Señ. precedenti: quia omnis cooperans proxime ad injustum dam-

num alterius, peccat contra iustitiam, & obligationem restitutionis contrahit, omnium consensu: sed in casu nostro valdè proximè cooperaris ad iniustum damnum proximi, reddendo v. g. gladium iniuste occisuro &c. quem tamen negare posses citra tuum grave incommodum, ut supponimus, sicque damnum impedire: ergò ex iustitia obligaris non reddere, & si reddas, peccas contra iustitiam, & per consequens in defectum damnificantis, ad restitutionem obligaberis.

90 *Dices*: Nemo (nisi id ei ex officio incumbat) tenetur ex iustitia defendere innocentem, sed solum ex Charitate, si sine suo notabili incommodo possit: ergò neque ego ex iustitia, sed similiter ex Charitate tantum teneor denegare gladium volenti occidere eundem innocentem. *Resp. Nego consequentiam*: aliud enim est defendere innocentem, ad quod non teneor, nisi ex charitate: aliud est positivè cooperari ad occisionem innocentis, ad quod impedendum utique teneor ex iustitia: at in casu nostro reddendo gladium mox occisuro, verè positivè cooperaris ad occisionem innocentis; alioquin tatenandum est, si dominus per se sumeret gladium suum ex domo tua, & tu non impedires, cum posses, peccares solum contra Charitatem: quia solum negativè te haberes, & non impedires occisionem, & non positivè cooperareris.

91 *Dices iterum*: Nec contra Charitatem, nec contra iustitiam pecco, si reddam pecuniam debitam ei, qui illà domum vel navim empturus est, in quibus scio, ipsum usuras, fraudes, illicita mercimonia facturum;

rum; ergò neque in casu nostro pecco saltem
 contra justitiam. Resp. *Iterum Neg. conseq. & pari-*
tem: Quia redditio pecuniæ valdè remotè se ha-
 bet ad illa delicta, ut patet: & illa tam remota coo-
 peratio ad peccatum alterius satis excusatur à meo
 debito reddendo domino pecuniam suam: At in
 nostro casu redditio gladii, & similium, proxima est
 ipsi actioni injustè faciendæ, adeoque cooperatio
 propinqua ad actionem injustam me etiam in-
 volutum constituit, quasi participantem, socium, &
 complicem ejusdem delicti contra justitiam: neque
 in peccato cooperationis excusabor à meo delicto,
 nisi adsit alia major, & urgentior causa, v. g. me-
 us mortis propriæ, vel similis gravis mali &c. ut
 iam dictum est.

Dices rursus: Ergò saltem ego peccarem contra **92**
 justitiam, si redderem pecuniam debitam usurario,
 quum scio certè immediatè applicaturum ad usuras
 injustas: jam enim dando ei materiam proximam
 usurae, cooperarer illi, velut socius ad injustum lu-
 crum, & dampnum proximi. R. Omnino ita esse
 ex se, & per se loquendo: & nisi aliqua accederet
 causa excusans, qualis tamen plerumque accedit,
 1. Ne rixæ sint cum usurario. 2. Ne ego habeam
 fidem. 3. Ne, quando iterum indigero mutuo,
 eodem usurarius, vel alius mutuum mihi deneget.
 Maximè verò 4. excusor ex eo capite, quod usura-
 rius semper sit paratus ad injustum lucrum extor-
 quendum, quod ego impedire non possum, multò
 minus teneor.

III. Debitor adhuc tenetur ex Charitate non **93**
 reddere

reddere rem debitam domino, qua certò scit ipsam
abufurum contra alias virtutes, v.g. temperantiam,
castitatem, nisi rursus accedat causa excusans.
Omnes. Ratio communis est: Quia ex Charitate
omnes obligantur impedire malum proximi, ma-
ximè spirituale, nimirum peccatum, quando id
sine magno incommodo proprio possumus, pro-
hinc nos posse supponitur.

94 *Dices:* Non possumus ex Charitate violare jus
domini ad repetendam rem suam. *Nego assumpt.*
Quamvis enim dominus ex iustitia habeat jus pe-
tendi suum debitum absolute, non tamen habet hic,
& nunc, quando ejus peccatum per negationem
illam debiti facilè impediri potest: iustitia enim
non est contraria Charitati, quin potius illi subor-
dinatur.

95 *Dices iterum:* Si dominus vellet uti suâ pecu-
niâ ad peccandum, tu non posses, minùs deberes
illi auferre pecuniam, ut peccatum impedires: et-
gò ob id neq; poteris eidem domino pecuniam sibi
debitam denégare. *Resp. Nego conf.* Quia non
tenemur peccatum proximi impedire res ejus aufer-
rendo, vel vi detinendo, quod sanè esset magnum
onus ex se valdè incommodum fidelibus: at verò
tenemur impedire non concurrendo, non præben-
do positivè materiam, & instrumentum ad peccan-
dum, quod ex se non ita est onerosum, vel incom-
modum. Dico autem: *ex se &c.* Et supra dixi:
Nisi accedat causa excusans: sæpissimè enim hic
excusantur fideles reddentes rem debitam domino
abusuro. Certè majori negare non possum sine
peri.

periculo notabilis mali: neque æquali sine periculo
 invidia, inimicitiae & graviorum malorum. Unde
 restituendum est, dominum serio repentem rem suam
 valde raro posse repelli, quantumvis ejus malus finis
 agnoscat; quia valde raro ex denegatione debiti
 incommodum notabile non incumbit debitori. De
 quo rursus & mitius dicemus in materia de scanda-
 lo, & hinc ut notanter insinuat in Assertionem.

IV. Major causa excusans requiritur in priori ca-
 su, quando scilicet dominus re restituta abusus est
 peccatum contra justitiam, quam in posteriori,
 contra alias virtutes tantum. Ita observant omnes.

Ratio clara est: quia obligatio virtutis justitiae
 rariâ suâ gravior est, quam aliarum virtutum mo-
 raliû, consequenter etiam strictior est obligatio
 impediendi, seu non cooperandi ad peccata contra
 justitiam, quam peccata contra alias virtutes. De-
 bet quia peccato injustitiae infertur damnum alteri
 innocenti, & invito. Unde nunquam licebit red-
 dere debitum petenti ad abusum contra justitiam,
 præterquam si periculum majoris, vel æqualis, vel
 certe gravis mali ex negata restitutione timeatur:
 nam alioquin sine justa causa reddens verissimè co-
 operatur ad damnificationem tertii, & in defectum
 ipsius damnificantis ad restitutionem obligabitur.
 Peccato autem contra temperantiam, vel alias vir-
 tutes morales, solus ipse peccans & quidem sciens,
 & volens damnum accipit; ideoque sine omnî
 causa reddens debitum ad ejusmodi abusum, pec-
 cat quidem contra charitatem: excusatur tamen
 quacunque rationabili causa, & cujusvis mali metu:

quis

quin etiam, si alter constanter redditionem exigat, videtur debitor ex iustitia manere obligatus ad reddendum, sicut uxor ad reddendum conjugale debitum viro habenti votum castitatis, si eum à proposito suaviter avertere nequeat, uti notat Sanch. *lib. 9. de Matr. disp. 6. n. 6.* & ex ipso Laym. *cit. n. 6.* Tandem universaliter facilius, seu minori culpa re ex iustitia debitam restitues domino, quomodo cumque abufuro, quàm si alicui commodatu, vel mutuo des vel dones, cum scias, illum ad malum finem abufurum esse, ut notant *DD. cit.* Ratio est: quia debitor ad solvendum, vel reddendum adigitur obligationis necessitate, quæ vim aliquam excusandi habet, saltem à tanto; mutuantis autem, vel donantis officium gratuitum est, & merè voluntariū atque aded, si mutues, vel dones abufuro contra iustitiam, v. g. ad injustum bellum, usuras, fraudes &c. à fortiori teneberis ad compensationem damni secuti in defectum principalis, uti contra alios probant *Valentia, Sotus, P. Navarrus, meique Less. & Laym. cit. n. 7.* Ratio est, quia qui sine justa causa materiam proximam malè operaturo subministrat, indirectè saltem cooperari censetur, ut participans: etsi neque jubeat, neque suadeat operationem damnosam: nam ut dicitur *L. si pignore, ff. de furtis.* *Qui ferramenta sciens commodaverit ad effringendum ostium, vel armarium, vel scalam sciens commodaverit ad ascendendum, licet nullam ejus consilium principaliter intervenerit ad furtum faciendum, facti tamen actione tenetur.* Hæc ibi. Sed de hoc ex professo in materia de scandalo, ubi de materia ad peccatum proximi

§. IV.

Defuncto domino, restituendum hæredibus &c.

Hæredibus quibusvis sive ex testamento, si- 97
 ve ab intestato, scilicet proximè conjun-
 ctis defuncto, sive per legem, vel consuetudinem,
 sive per Judicis sententiam declaratis. *Ratio est:*
 quia hæres legitimus universalis relictus, velut re-
 præsentans personam defuncti, succedit in omnia
 jura realia defuncti, adeoque etiam in jure debito-
 rum realium quorumvis, sive ex contractu, sive ex
 delicto aliorum eidem defuncto restantium. Uti
 quoad debita ex delicto sæpè graviter hallucinari
 multos experiuntur Confessarii.

II. Quod si defunctus nullum habeat hæredem, 98
 nec de rebus suis disposuit, bona ejus, & conse-
 quenter etiam ab aliis debita vacant, & in jure bona
 vacantia dicuntur, & verè pro derelictis habentur;
 quidem defunctus ipse morte sua amittit omnia
 bona sua temporalia, neque eorum amplius in vita
 altera dominus est, cum ergò ante mortem nihil
 de eisdem disposuerit, nunc verò post mortem di-
 ponere non possit, remanebunt ea bona & debita
 sine ullius dominio, adeoque verè derelicta.

III. Et consequenter ejusmodi bona defuncti ex 99
 & jure naturæ erunt primò occupantis: ideoque
 debita realia debitori remanebunt, *ex com-
 muni doctrina in materia de dominio.*

Dices:

Dices: Talis defunctus disposuit saltem tacite, vel interpretativè, ut sua bona, vel debita distribuatur inter pauperes, vel loca pia pro ipsius animarum. Quid, si erat gentilis, Judæus, hæreticus v. g. Quid, si esset in inferno? Quid, si talis voluisset relinquere, & loquelâ destitutus disponere non potuit? Valdè ergò incerta est hæc tacita voluntas defuncti, ideoque viventes nunc obligare non poterit.

100 *IV. Addidi notanter in assertione: Nisi jus positivum, vel legitima consuetudo aliud decernat.* Nam *Authent. omnes peregr. C. communia, de successioneibus*, decernitur: ut mobilia peregrinorum, si intestati decedant, & sine hæredibus, distribuatur in pias causas per manus Episcopi illius loci. Et alias sive per legem, sive consuetudinem piorum introductam ejusmodi bona distribuuntur solent pauperibus. Et hæcenus de debitis certis. Jam quoad incerta.

§. V.

Debita autem incerta simpliciter ex delicto formali in pauperes, vel pios usus eroganda.

101 **Q**uando nimirum aliquid debetur ex delicto formali à possessore malæ fidei, uti accepta per simoniam, usuras, injustos contractus, defraudationes, furta, rapinas &c. & dominus omnino ignoratur, vel ita absens est, ut ei restitui non possit, omnes consentiunt, debere restitui pauperibus, vel Ecclesiis, aut piis locis: in hac enim materia nomine pauperum semper intelliguntur etiam loca pia. Est expressè de jure positivo ex definitione Alexandri III. *c. cum tu, de usuris.* ubi usuras jubet tradi

tradi pauperibus; quod Doctores extendunt ad alia
 ex quocunque delicto. Et *c. Nemo. 24. q. 5.* ait D.
 Hieronymus: *Nemo, qui rapit, moriens, si habet,
 unde reddat, salvatur. Si eos, quorum fuit, inve-
 nire non poterit, Ecclesia, vel pauperibus tribuat.*
 Atque id ipsum esse de jure naturali docet commu-
 nior DD. *S. Thomas, Cajetanus, Sylv. Covarruvias,*
Walsq. aliisque cit. *Molina disp. 746. Lugo disp. 6.*
 Sect. 12. Alexander enim Papa definiens usurarium
 debere restituere pauperibus, rationem dat: quia
 alioquin non potest dimitti peccatum, nisi restitua-
 tur ablatum. Ergo illa lex non est merè positiva
 poenalis statuens restitutionem illam tanquam pœ-
 nam delicti, sed declaratoria legis naturalis de neces-
 sitate restitutionis. Et *D. Hieronymus* ibi utique
 non condit novum jus (certè non potuit) sed de-
 clarat, quod debeat raptor facere ex ipsa obligatione
 naturali. *Ratio* autem est: Quia res illa incerta,
 cujus dominus ignoratur, vel ita absens est, ut ei
 reddi nequeat, adhuc manet sub dominio prioris
 domini, vel ejus hæredis: si enim excidisset omne
 dominium, non esset res incerta, sed derelicta, &
 jure naturæ fieret primò occupantis: atqui ratio
 naturalis postulat, ut res aliena, si domino reddi
 nequeat, disponatur secundùm expressam, vel præ-
 sumptam voluntatem domini meliori modo, quo
 fieri potest: nimirum in pauperes, vel alios pios
 usus, unde aliqua utilitas ad ipsum redundet, seu ut
 ait Scotus: *Cui non potest reddi temporaliter, red-
 datur spiritualiter*: ergo jure naturæ sic fieri
 debet.

102 *Nec obstat, Quòd rei dominus Judæus, hæreticus, aut aliàs in statu peccati mortalis mortuus sit, ut ei jam damnato opus bonum ex re sua amplius prodesse non possit. Hoc enim per accidens est: & opus bonum cedit in thesaurum Ecclesiæ, aut aliis animabus applicabitur juxta dispositionem divinam. Adde etiam, posse prodesse hæredibus, quibus, si noscerentur, restitutio facienda esset. Verùm aliqua hîc gnaviter observanda sunt.*

103 I. Antequam restitutio rei incertæ fiat pauperibus, præmittenda est diligens, & judicio prudentis consideratis circumstantiis sufficiens inquisitio veri domini, vel justî possessoris illius rei, vel debiti, quòd si enim, prætermissa ea debita, & sufficienti inquisitione, res distribuas inter pauperes, injuriam facis vero domino, injustè privando, eum spe recuperandi rem suam; quippe à pauperibus brevi consumendam; & si postea successu temporis dominus compareat, teneberis ei de novo restituere, tibi que imputare debebis, quòd rem alienam ita imprudenter alienâris; nisi tamen rem adhuc extantem ipsi pauperes restituant, prout debent: nam hi, si eam in bonâ fide consumpserunt, ad nihil tenentur, *secundùm omnes.*

104 II. Facta autem debita, & sufficienti inquisitione, & domino non comperto, re distributa inter pauperes, vel ad alios usus erogata, etsi postea compareat dominus, ad nihil amplius tenebitur restituens. *Non enim ratione rei accepta: cum nihil amplius apud ipsum existat. Neque ratione injuriam acceptionis: Quia culpam istam purgavit, facta diligenti*

Intelligenti inquisitione veri domini, restituendo rem meliori modo, quo potuit, juxta rationabiliter præsumptam ipsius domini voluntatem. Sed neque pauperes ipsi, postea comparente domino, tenentur aliquid restituere, si rem sibi erogatam bona fide consumpserunt, secundum omnes. Imò neq; etiam res adhuc in specie extaret: quia res eis secundum rationabiliter præsumptam domini voluntatem in eleemosynam erogata est, adeoque illius dominium acquisiverunt, uti docent. *P. Nav. Cajetanus, Henriq. Bonacina*, aliisque *citr.* Lugo *disp.* 21. *deñ.* 7. n. 102. Oppositum tamen sentiunt cum aliis *Molina. disp.* 746. & *Less. lib.* 2. c. 14. *dub.* 6. ea ratione, quod distributio in pauperes hac conditione facta videatur, si non compareat & repetat dominus rem, antequam consumatur. Quod quidem in praxi communiter verum est, quando ex adventu domini arguitur, non fuisse adhibitam sufficientem diligentiam in inquirendo vero domino: tunc enim res adhuc existens, præsertim natura permanens, prætiosa v. g. scyphus argenteus, vel torques aureus Ecclesiæ applicatus &c. vel si in aliam formam, v. g. calicem transmutatio, vel conversio facta sit, plus valor ei restituendus est.

III. Nomine pauperum in proposito intelliguntur non tantum mendici communes publicè stituti, sed etiam pauperes domestici, vel privati egentes necessariis ad statum suum; Item Ecclesiæ egentes luminaribus, ornamentis, ædificiis; Item omnia loca pia, Monasteria, hospitalia, xenodochia &c. Item animæ defunctorum Missis, aliisque

aliisve suffragiis juvandæ ex ejusmodi bonis, aut debitis incertis. Neque porro opus est ex iis inquirere meliores, vel egentiores, dummodò in verè pauperes erogentur. Neque opus est restituere pauperibus ejus loci, in quo res injusta accepta est, nisi etiam pauperes illius loci defraudati essent, & verosimiliter credatur rem etiam perventuram ad ipsos damnificatos, ut si usurarius, mercator, caupo, pistor &c. in aliquo loco etiam pauperes defraudavit in mensura, pondere, merce, tenetur ibidem restituere, saltem tacitè augendo mensuram, vel pondus, vel alio modo: quia fieri potest, ut sic ipsi, etiam damnificatis satisfiat. Denique nulla etiam lex præcipit ejusmodi restitutiones debitorum incertorum ex delicto necessariò debere fieri per Confessarium vel Episcopum, aut eorum autoritate, sed quilibet per se ipsum restituere potest, & debet, quamvis in re dubia consultum sit petere consilium Confessarii, Parochi, vel etiam Episcopi in re gravi uti observant Doctores communiter.

106 IV. Habens bona incerta, sive inventa, sive adquisita ex contractu, vel delicto quomodocunque, si ipse æquè pauper sit & egens, ac alii, quibus restituere deberet; aut similiter pauperes continguos habeat, licitè sibi ipsi applicare, aut consanguineis conferre potest, etiam propria autoritate sine præscitu Episcopi, vel Parochi, dummodo necessitas vel inopia evidens, & certa sit: quia talis, vel tales non sunt pejoris conditionis, quàm alii pauperes, ut ex communi docent Molina *disp. 747.* & Less. *cit. dub. 6.* Rectè tamen monentes, ut tales caveant

caveant, ne in propria causa cæco iudicio decipiantur, & fraus absit: præsertim quando res aliena acquisita est ex delicto, furto, usura &c. vix enim sibi retinere poterit, nisi evidens adeò sit necessitas ac inopia, quæ etiam eum aliàs à restitutione excuset, juxta dicenda c. seq. Alioquin enim aperietur via ad furanda aliena sub spe, quòd domino, vel damnificato postea non comparente à restitutione immunès erunt. Tandem facta semel ejusmodi iusta applicatione bonorum incertorum sibi ipsi, si talis postea ad pinguiorem fortunam pervenerit, nihil tenetur amplius restituere aliis pauperibus, quemadmodum nec ipsi domino postea comparente; quia eo casu rei dominium sibi acquisivit, juxta rationabiliter præsumptam domini voluntatem: ut de aliis pauperibus dictum est.

§. VI.

Idemque valdè probabile, ac tutissimum de incertis debitis ex contractu &c.

Debita etiam incerta absque delicto, vel ex contractu, ut emptione, mutuo, commodato, locato. deposito &c. vel ex re accepta tantum bona fide, postquam possessor agnoscit rem esse alienam, sed domino ignoto; vel ita se habente, ut ei restitui non possit, debere restitui pauperibus, vel ad pios usus expendi, probabilissima planè, tutissima, & communis est Sententia DD. D. Thom. 2. q. 62. a. 5. ad 2. Scoti 4. dist. 15. q. 2. a. 4. & numeris congestis Less. lib. 2. c. 14. n. 38. Mo. disp. 746. Vasq. Opusc. de restit. c. 5. §. 4. dub. 1.

U 3

Ratio

Ratio est: quia licet jura positiva supra allegata solum comprehendant debita ex delicto, usura, rapina, furto &c. quoad jus naturale tamen eadem omnino videtur urgere ratio de debitis incertis ex contractu, vel re accepta tantum: hæc enim debita incerta restitui debent juxta rationabiliter præsumptam domini voluntatem modo meliori, quo possibile est: voluntas autem rationabiliter præsumpta domini semper videtur omnino esse, ut res sua, si sibi corporaliter reddi nequeat, pro se expendatur in ejus commodum saltem spirituale, dando nimirum pauperibus, vel ad pias causas, sive deinde aliquis habeat, vel debeat ex delicto, sive ex contractu, vel re accepta tantum: ex quocunque enim horum capite oriatur debitum, res semper manet debita domino, & sub ejus dominio, adeoque secundum ejus voluntatem expendenda: ergo: &c. Veruntamen etiam in his debitis à fortiori observanda erunt omnia observata. §. *præced.* de debitis incertis ex delicto, prout notat Lugo *disp. 6. Sect. 12.* Ejusmodi debita incerta, quando non quidem ignotus, tamen absens est dominus, ut ei reddi non possint, si possit, debere dari ejus hæredibus, scilicet consanguineis proximis, maximè descendentes, vel ascendentes, filiis, parentibus, præsertim, si illi egentes sint: nam ita prudenter judicatur velle dominum.

§. VII.

Non minus tamen probabile, ea posse retineri à debitore, ac possessore bona fidei.

108 **E**jusmodi debita incerta absque delicto, ex contractu, vel re accepta tantum, non debere reddi pau-

di pauperibus, sed facta debita inquisitione, domino non comparente, vel ita te habente, ut ei restitui non possint, posse licite retineri, & absumi à debitore, vel possessore bonæ fidei, sanè æquè probabilis est Sententia gravium Doctorum, & verè communis RR. quos mox citabo §. *sequenti*. Ratio est: quia ejusmodi bona incerta 1. non sunt restituenda pauperibus jure positivo humano; hoc enim solum præcipit, ut injustè acquisita per usuras, rapinas &c. in pauperes erogentur, vel alios pios, reddendo injustum possessorem in pœnam criminis incapacem dominii ejusmodi bonorum incertorum: de bonis autem incertis à bonæ fidei possessore in pauperes erogandis nulla mentio habetur; ad quæ odiosa non sunt extendenda. 2. Neque ex jure aliquo positivo divino: quia nullum tale extat. 3. Neque ex ipso jure naturali: quia restitutionem bonorum incertorum etiam ex delicto, vel ex contractu, vel re accepta tantum, non debet de jure naturali, contra communiorem quietem, probabilissimè docent *Sotus, Covarruvias, P. Navar.* alii cum *Lessio, Laym. cit.* Et ratio satis firma est: Quia falsum, vel incertum est, eam semper esse rationabiliter præsumptam domini voluntatem, ut res ei debita, si sibi reddi nequeat, in pauperes erogetur, quippè brevi consumpturos, præsertim si omni spe imposterum recuperandi; sed potius, quamdiu potest, conservetur, & sibi data fortè occasione, restituatur, ut mox iterum dicitur. Deinde dato etiam, restitutionem bonorum incertorum ex delicto debitorum pauperibus faciendam esse

esse de jure naturæ, non tamen eadem, sed longe diversa est ratio de aliis debitis sine delicto, quia negari non potest, dominum semper magis esse invitum, quod res sua vel sibi debita detineatur à fure, quàm ab alio innocente. Nam si furi eo casu liceret sibi rem alienam detinere, daretur maxima occasio furandi, eâ nimirum spe, quod postea propter incertitudinem domini eam retinere possit, & sic ex alieno cum iniquitate ditescere, maximo boni communis detrimento: quod periculum inconueniens, ut omninò evitetur, omnes meritò præsumuntur inviti, rem suam detineri à fure, vel injusto possessore, sed potius malle, si sibi omninò reddi nequeat, ut deveniat ad pauperes, vel pios usus pro salute sua corporali vel spirituali: atqui hæc ratio nullo modo procedit de debitis incertis sine delicto, ex contractu, vel re accepta tantum, cum enim talis rem sine culpa, & bona fide possideat, & æquè innocens sit, ac ullus alius, cui ista res distribuenda esset, non potest ita rationabiliter præsumi dominum esse invitum, ut is retineat, vel velle, ut pauperibus erogetur, si sibi restitui non possit, sed potius velle ipsi hæc fortunam favere. Declarabitur magis hæc Sententia duobus §§ sequent.

- 109 Cæterum in utroque casu, quod si tandem dominus ejusmodi debitorum incertorum, vel bonorum inventorum compareat, non debere ei restitui, nisi quantum adhuc extat, vel quantum inde dicitur quis factus est; adeoque si res tota bonâ fide absumpta sit, non debere ei restitui æquivalens, pariter docent Authores prædictæ probabilissimæ Sententia,

Utrique Sententiæ aliquid concedemus §. 9.
Prius tamen sit,

§. VIII.

*Quemadmodum & inventa post sufficientem
inquisitionem domino non comparente.*

ETiam res incertas inventas, si post diligenti-
tem inquisitionem earum dominus non
compareat, pauperibus esse erogandas, vel ad alium
pium usum applicandas (nisi ipse inventor pauper
sit, tunc posse sibi reservare in toto, vel in parte,
considerata re inventa, & inopiâ suâ) docet sanè
communis & sine dubio probabilior tutior Senten-
tia DD. S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 5, Scotus *suprà*,
Paludans, Sylv. Medina, Navar. aliisque conge-
llis Molina tom. 3. tr. 2. disp. 746. Less. Laym. Lu-
go, infra citandi. Ratio est: 1. Quia bona inventa
sciuntur esse alicujus, neque enim eorum domini-
um amisit, qui ea perdidit: ergo si ipsimet domino
restitui non possint, restitui debent juxta ejus vo-
luntatem probabiliter præsumptam: atqui eo casu
probabiliter præsumendum est dominum velle, ut
in pauperes, vel alium pium usum erogentur in sa-
tisfactionem pro peccatis suis: ergo &c. 2. Acces-
dit autoritas D. Augustini hom. 9. ex 50. relatus
c. si quid causa 14. q. 5. *Si quid invenisti, & non red-
didisti, rapuisti.* Et ibidem c. 8. dicitur. *Multi sine
peccato putant se esse, si quod inveniunt, teneant, &
dicunt: Deus mihi dedit, cui habeo reddere? Et di-
tam peccatum hoc simile esse rapina, si quis inven-
tum non reddat.* Et 3. c. eum tu de usuris: expressè

statuitur, ut usurarius pecuniam usurariam non retineat, sed reddat, vel illi, à quo accepit, ejusve hæredibus, vel his non comparentibus, pauperibus: Eadem est ratio de rebus inventis: ergo &c.

III II. Sed rursus probabilis omninò, & in praxi ruta est opposita Sententia, ejusmodi res inventas, domino non comparente, titulo inventionis posse retineri ab inventore. Hanc primus defendit *Sorus l. 5. de justit. q. 3. art. 3. ad 2.* quem secuti sunt *Medina, Arrag. P. Nav. Sa, aliique RR. permitti*, ac probabile censent ipsi mei citati omnes unanimiter, *Laym. lib. 3. de justit. tr. 1. c. 5. n. 14. Lugo cit. Sect. 12. n. 141. Diana p. 2. tr. 17. resol. 5.* Ratio est: quia in jure perinde censetur dominum rei non comparere, ac rem nullius esse, vel pro derelicta haberi; unde & ipsa Respublica ejusmodi bona inventa applicat quandoque Religiosis, quandoque pauperibus, quandoque suis necessitatibus: quod fieri non posset, nisi censeret ea bona jam nullius esse, & pro derelictis haberi: atqui bona, quæ nullius sunt, seu pro derelictis habentur, jure naturæ communia sunt, & jure gentium fiunt primò occupantis: ergo justo ab inventore titulo inventionis occupari, vel retineri possunt. Deinde nulla lex naturalis positiva, divina vel humana præcipit ejusmodi inventa bona pauperibus eroganda, vel ad pios usus applicanda esse. *Non lex naturalis, vel gentium*: quia hæc apud omnes gentes est eadem, & obligat uni formiter. *Non omnibus gentibus*, imò nec omnibus fidelibus hæc persuasio inest, minus observatur, ut re aliqua inventa, statim voluntatem

concipiant in pauperes erogandi, quin potius asser-
vandi & custodiendi, dominóque restituendi, si
fortè comparens repetat: quòd si verò longo tem-
pore non compareat, perinde esse, ac si res dominio
careat, vel pro derelicta sit; ergo &c. Neque lex
ulla positiva divina, vel humana, civilis, vel Eccle-
siastica adferri potest, ut patebit mox: ergo &c.

III. Neque rationes oppositæ convincunt, sed
facile responderi potest. Ad 1. *Negatur consequen-
tia & subsumptum.* Cùm enim eo casu res inventa
pro derelicta habeatur, inventor non tenetur se
conformare voluntati domini, sed juri, vel consue-
tudini de tali disponenti. Neque verum est, do-
mini voluntatem semper esse, ut res à se perdita, &
ab alio inventa erogaetur pauperibus, quippe statim
consumpturis ablata spe omni recuperandi, quin
potius ut inventor retineat, fortè quandoque recu-
perandam. Ad 2. Resp. SS. PP. Canones aperte
loqui de iis, qui res inventas suis dominis etiam co-
gnitis, vel repetentibus reddere nolunt, aut certè
debitam non adhibent diligentiam, ut res inventa
rursus perveniat ad manus domini; sicque iterum
nihil erit contra nos. Ad 3. *Patens est disparitas.*
Jus enim solùm statuit, ut res injustæ sine legitimo
titulo acquisitæ, utpote per usuram, rapinam, si
proprio domino, vel hæredibus restitui non possint,
non possint retineri à possessore iniquo, sed pauperi-
bus restituendæ sint: in proposito autem inventor
habet aliquem titulum acquirendi, & retinendi sibi
rem inventam, & pro derelicta habitam, nimirum
inventionis.

IV. Quod

II3 IV. Quod suprà generatim de debitis incertis notatum, & hîc vel maximè observandum est in rebus inventis. Inventor enim, ut retinere, absumere, alienare possit rem inventam, debet moralem, & exactam diligentiam adhibere in inquirendo domino, eoque majorem, & diuturniorem, quo majoris momenti est res perdita, quod commodissime fit per promulgationem in Ecclesiis, vel etiam, ubi moris est, in foro. Quanto autem tempore expectare debeat, prudentis viri arbitrio æstimandum relinquitur. Unde si quis centum aureos invenisset (inquit Sayrus *lib. 10. tr. 5. c. 2.*) non sufficeret semel, & iterum promulgari in loco inventionis, sed etiam in aliis locis inquirei deberet, in quibus prudenter putare potest, domini pecuniam, vel hæredem posse reperiri, deberèq; expectare per annum, vel diutiùs iudicio prudentis, ad hoc ut dominus dicatur non comparere, & res pro derelicta haberi possit, sicque inventor eam sibi acquirere, absumere, vel alienare possit: minùs longè requiritur, si res levis momenti sit, v. g. pallium, vestis, vel marsupium, aliquot aureorum. Tandem quocunque tempore nondum præscripto dominus rei compareat, vel repetat, si adhuc existat, ei restituenda erunt: quia est adhuc legitimus dominus rei perditæ, nec lex ulla eum spoliat eo dominio, & inventor solum tamdiu poterit rem detinere propter bonam fidem ex ignorantia domini, verè putans rem pro derelicta haberi: quare comparente domino, cessat habere bonam fidem, ideoque ei res sua restitui debet. Quòd si verò inter illud tempus etiam nondum præ-

præscriptum rem bona fide absumpsit, non tenebitur comparanti domino aliquid restituere inventor, nisi quatenus indè ditior factus esset. Quòd si verò etiam tempus ad præscribendum, vel usucapiendum præscriptum elapsum sit, nihil tenebitur amplius restituere inventor domino comparanti, etiam si res adhuc existeret: quia titulus præscriptionis est irrevocabilis, non item titulus inventionis. Probabilem ergo hanc Sententiam Confessarius tuto sequi potest in praxi, tutiorem autem viam incedendo (prout monent DD. communiter) semper suadere debet inventori, si dives sit, ut juxta communem Sententiam in pauperes, vel pios usus eroget, quos alias adhibere solet ex proprio; si autem pauper, & proprietatis capax est, ei sine scrupulo relinquere poterit: excepto tamen, si res sit sacra, vel Ecclesiastica, ut calix, paramentra &c. tunc enim Superior Ecclesiasticus consuli debet.

§. IX.

Sententia media, omnium tutissima.

Placet resolutio in ejusmodi practicis dubiis di. 115
 judicandis verè Eminentissimi Cardinalis de
 Lugo cit. Sect. 12. n. 141. communiter ita distingu-
 guentis: Quando res aliena incerti domini, seu debita sine delicto, seu inventa, in iis circumstantiis posita est, ut spes aliqua supersit, posse aliquando ad dominum compariturum pervenire, omninò rationabiliter præsumi potest, voluntatem domini esse, rem suam non erogari in pauperes, sed potiùs semper asservari à possessore, si in specie conservari potest,

potest, aut si usu absumptibilis bona fide absumatur, vel vendatur: ut sic sibi aliquando fortè comparituro res sua, seu pretium restitui possit: si secus contingat, cedat fortunæ, vel pretium operæ, vel custodiæ suæ, hoc enim est de re ipsius. Et certum est, neminem posse rem scienter alienam sibi retinere, nisi cum hac intentione restituendi rem, vel pretium, si dominus comparuerit: nisi jam bona fide tempore legitimo possessionis præscripsisset. Quòd si verò res illa incerta in talibus circumstantiis posita sit, ut nulla planè supersit spes denuò perveniendi ad dominum: ut si viator nunquam in has partes rediturus, sciens, vel ignorans à te falsam pecuniam acceperit, vel is aliquid apud te oblitus reliquerit &c. tunc rationabiliter præsumi potest, eum velle, ut res sua debita, vel inventa expendatur modo aliquo sibi ussi: ex qua præsumpta dominorum voluntate introducta videtur communis illa, & pia consuetudo ejusmodi res incertas expendendi in pauperes, vel pios usus. Cæterum quænam sit præsumenda voluntas dominorum, non potest melius probari, quàm si quilibet bonæ conscientiæ consulat se ipsum, & cogitet, quid eo casu vellet fieri, quando sciret aliqua sua bona, vel debita defactò esse apud homines bonæ fidei, & conscientiæ, & quod tunc sibi vellet fieri de bonis suis ab altero, an expediat in pauperes erogare, an retineri à bono homine? & hoc ipse tutò faciet alteri de ejusmodi bonis incertis. Denique hætenus sermo tantùm fuit de debitis, & bonis incertis simpliciter: quorum scilicet dominus omninò igno-

igno-

ignoratur, vel ita se habet, ut conveniri non possit. Nam

§. X.

Secus dicendum de bonis incertis secundum quid.

IN debitis quibuscunque sive ex delicto, sive ex contractu, ex re accepta, vel inventa, quando scitur aliquid deberi uni ex duobus, vel pluribus, sed nescio, cujus in particulari determinatè sit, & facta inquisitione sufficienti, dubium perseveret, non utique erit res retinenda, vel danda pauperibus, sed iis æqualiter reddenda in communi, ut vel dividant in re, vel in pretio, vel sortiantur, vel alia inter se transactione convenient; iis autem non consentientibus res iudicis arbitrio, & authoritati committenda erit, ut notant DD. passim *Molina, Less. Lym. Lugo II. cc.*

II. Quando damnum illatum est immediatè ipsi Communitati, Civitati, Collegio, loco &c. quæ faciunt unum corpus ex multis, ut Seminaria, Monasteria, Hospitalia &c. restitutio facienda erit ipsi Communitati immediatè, non autem particularibus civibus, vel personis: quia Communitas ipsa laesa fuit immediatè, & non particulares personæ, Alumni, Conventuales, infirmi: fiet ergò restitutio Communitati, ad cuius proinde Superiores pertinebit ea bona restituta simul cum cæteris administrare, & particularibus personis providere. *Communis DD. apud citi.* Quare perperam quidam Senator prædivitis civitatis, dum eam gubernaret, mille aureos ex communibus redditibus seductos volebat

lebat restituere pauperibus istius civitatis, & sic ab onere istius restitutionis liberari: perperam; quia in illam summam non magis jus habent inopes, quàm divites, sed tota Communitas: ipsi ergo ætario publico restituenda erit.

117 III. Quando verò damnum illatum est non Communitati ipsi, sed civibus, vel personis particularibus immediatè, ut in bello injusto, deprædatione, vel vastatione oppidorum, vel agrorum; aut si mercatores, caupones, pistores, & similes alios indifferenter defraudârunt mercibus, mensurâ, ponderibus injustis in tali Communitate, vel vicinia, nesciatur autem, quibus in particulari damnum illatum sit, restitutio iterum facienda erit non pauperibus, sed quoad fieri potest, personis læsis. Fiat ergo restitutio aut Magistratui, præsertim Episcopo, aut Confessario, vel viro probo, qui dividant in singulos cives notoriè læsos; aut si ignoti sint huic toti Communitati, vel vicinæ læsæ, aliquod bonum commune faciat, v. g. merces meliores, aut vilius vendendo, aut meliori pondere, vel mensura &c. ut sic, quantum fieri potest, damnum compensetur. Ut ex communi docet Lugo *tom. 1. de just. disp. 6. Sect. 12. n. 148. in simili, vers. Hinc inferatur primò. Tamb. lib. 8. tr. 4. c. 1. §. 3. n. 19.*

SECTIO. III.

Quando restituendum?

SUMMARIUM.

119. *Restitutio interna quoad propositum internum faciendâ est statim mathematicè, seu in puncto, quo quis cognoscit se esse debitorem,*